

Apkārtējai videi nekaitīgas Eiropas ekonomikas veidošana: dalībvalstu un sociālo partneru rīcība un iniciatīvas

Kopsavilkums

Ievads

Arvien biežāk tiek atzīts, ka klimata pārmaiņas ietekmēs arī darba tirgu: noteiktus reģionus, nozares, profesijas un darbinieku grupas tās ietekmēs nelabvēlīgi, savukārt citām šādas pārmaiņas nodrošinās ieguvumus. Tādēļ sociālajiem partneriem un valdībām ir vienlīdz svarīga nozīme pārejas uz apkārtējai videi nekaitīgāku ekonomiku veicināšanā: ir jāparedz un jāveicina strukturālā bezdarba nepieļaušanai nepieciešamās prasmes, jāatbalsta efektīvas tehnoloģijas un apkārtējai videi nekaitīgas ierosmes, jānovirza valsts finansējums vides sloga mazināšanas pasākumiem – šīs ir tikai dažas iniciatīvas, ko var uzņemt sociālie partneri un valsts.

Šajā ziņojumā ir aplūkota rīcība un iniciatīvas, ko ES dalībvalstīs un Norvēģijā ir uzņēmusies valdība un sociālie partneri, tiecoties uz apkārtējai videi nekaitīgāku ekonomiku un izveidojot pēc iespējas vairāk darbavietu šajā jaunajā jomā. Konstatējumu pamatā ir informācija, ko iesnieguši Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda (*Eurofound*) Eiropas Darba attiecību uzraudzības centra (*EIRO*) valstu centri. Pirmajā daļā ir izklāstītas valstu atveseļošanas programmas, kas ietver nekaitīguma apkārtējai videi aspektus, lai noskaidrotu, kādas divpusējo un trīspusējo sarunu pārvaldības struktūras un līdzekļus ir izveidojušas dalībvalstis, lai īstenotu nekaitīguma apkārtējai videi darba kārtību un atbalstītu aizvien lielāko informētību par oglekļa dioksīda (CO₂) izmešu samazināšanas un alternatīvo enerģijas avotu attīstības svarīgumu. Šādas iniciatīvas ietver atjaunojamās enerģijas ražošanu (tostarp paisuma un bēguma, saules un vēja enerģija), enerģijas efektivitāti, ilgtspējīgu transportu, ūdensapgādi, atkritumu apsaimniekošanu un lauksaimniecību. Ziņojumā ir minētas arī vairākas novatoriskas iniciatīvas, kuras var popularizēt un izplatīt kā labas prakses paraugus.

Politikas konteksts

Eiropas Savienības iestādes pēdējo gadu laikā ir aktīvi ieviesušas politikas stratēģiju apkārtējai videi nekaitīgas ekonomikas veidošanai, kas ir dalībvalstu rīcības pamatā.

Galvenais nekaitīguma apkārtējai videi mērķis ir Eiropas apņemšanās līdz 2020. gadam par 20 % samazināt CO₂ izmešu daudzumu salīdzinājumā ar 20. gadsimta deviņdesmito gadu rādītājiem. Eiropas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir ilgtermiņa stratēģija, kas ir iekļauta daudzās citās ES stratēģijās (piemēram, nodarbinātības vadlīnijās un sociālo jautājumu darba kārtībā). Pamatojoties uz to, lielākā daļa dalībvalstu ir izstrādājušas savu ilgtspējīgas attīstības stratēģiju. 2008. decembrī valstu un valdību vadītāju apstiprinātais Eiropas atveseļošanas plāns paredz stratēģisku mērķi paātrināt pāreju uz ekonomiku, kas nodrošina tikai neliela daudzuma oglekļa saražošanu. Eiropas Komisija nesen iepazīstināja ar savu nostāju, 2009. gada aprīlī izdodot Balto grāmatu "Adaptācija klimata pārmaiņām: iedibinot Eiropas rīcības pamatprincipus". Starptautisks darba devēju, arodbiedrību un valdību trīspusējs politisks vēstījums apkārtējai videi nekaitīgu ilgtspējīgu darbavietu izveides veicināšanai un attīstībai klimata pārmaiņu skartā pasaulē ir "Apkārtējai videi nekaitīgu darbavietu iniciatīva" (*Green Jobs Initiative*).

Būtiskākie konstatējumi

Kopumā ziņojums liecina, ka valdības un sociālie partneri lielākajā daļā valstu aktīvi cenšas popularizēt nekaitīguma apkārtējai videi darba kārtību, taču atšķiras iesaistes un mobilizācijas pakāpe, kā arī pārvaldības un kopīgu debašu struktūru esamība. Tas pats attiecas uz nekaitīguma apkārtējai videi jēdziena izpratni Eiropā (piemēram, atomenerģija, automobiļu nodošana metāllūžņos, bioloģiskā lauksaimniecība).

Viena no lielākajām daudzu valstu valdību pēdējos gados ieviestajām iniciatīvām ir programma, kuras mērķis ir finansiāli rosināt cilvēkus nodot metāllūžņos vecus automobiļus. Tomēr ir sākusies plašas debates par šādu programmu lietderību apkārtējai videi un to, vai tās nav drīzāk paredzētas autobūves nozares, nevis nekaitīguma apkārtējai videi darba kārtības atbalstam.

Recesijas dēļ dažas dalībvalstis ir svītrojušas no savas darba kārtības nekaitīguma apkārtējai videi jautājumus, savukārt citas ir izmantojušas to atveseļošanas programmas, lai veicinātu pāreju uz ekonomiku, kas nodrošina neliela daudzuma oglekļa saražošanu. Kā apkārtējai videi nekaitīga koplīguma, kas ir Beļģijas atveseļošanas plāna daļa, labās prakses paraugu var minēt tā dēvēto "ekočeku": noteiktos apstākļos līdz ar sociālā nodokļa atvieglojumiem piešķirtu piemaksu pie algas, kuras mērķis ir veicināt apkārtējai videi nekaitīgu un ilgtspējīgu patēriņa preču iegādi. Šos "ekočekus" uzskata par darba devēja piešķirtu papildatlīdzību, tomēr praksē tos izmanto darba koplīguma sarunu procesā, lai netiešā veidā pretotos arodbiedrību prasībām par darba algu, piedāvājot šādus nelielus algas pielikumus. Nodokļu atvieglojumus izmanto gan darbinieki, gan darba devēji.

Kā vēl vienu piemēru var minēt Itālijas sociālo partneru un uzņēmuma vadības parakstītu koplīgumu, saskaņā ar kuru pēc "Electrolux" ražotnes Skandiči (Scandicci) pārdošanas Lielbritānijas-ASV investīciju fondam tajā nelielu ledusskapju vietā ražos saules baterijas un vēja spēkstaciju turbīnu lāpstīņas. Līgums paredz, ka līdz 2010. gadam ražotnē darbā pieņems vismaz 370 no 450 tajā šobrīd strādājošiem darbiniekiem.

Sociālie partneri visā Eiropā ir iesaistījušies visdažādākajos pasākumos, tostarp politikas dokumentu sagatavošanā, nekaitīguma apkārtējai videi jautājumiem veltītu konferenču un darbsemināru rīkošanā un mācību programmu izstrādē, lai to dalībnieki iegūtu nepieciešamās prasmes. Dažās valstīs, kurās sociālie partneri ir mazāk aktīvi, iniciatīvu nereti uzņemas NVO. Ir pamanāmas atšķirības darba devēju un darbinieku pārstāvju pieejā, jo darba devēji vairāk koncentrējas uz savas konkurētspējas saglabāšanu apkārtējai videi nekaitīgā ekonomikā. Darba devēju rīcību bieži nosaka arī vajadzība ievērot prasības, jo īpaši tiesību aktu vides jomā. Turklāt darba devēju iniciatīvas apkārtējās vides jomā nereti ir iekļautas vispārējās uzņēmumu sociālās atbildības stratēģijās. Savukārt arodbiedrību organizācijas vairāk īsteno lobēšanu un rīko iniciatīvu kampaņas, kuru mērķis ir valdības un uzņēmumi.

Jānorāda, ka Eiropā, kā arī atsevišķās valstīs sarežģījumus rada nepieciešamo prasmju trūkums. Lai novērstu šo trūkumu, sociālie partneri Apvienotajā Karalistē, jo īpaši no darba devēju puses, aktīvi iesaistās apkārtējai videi nekaitīgā ekonomikā nepieciešamo prasmju uzlabošanas stratēģiju

popularizēšanā. Itālijā universitātes un privātās mācību iestādes izstrādā mācību kursus, lai pilnveidotu darbinieku prasmes, kuras tiem būs nepieciešamas nākotnē apkārtējai videi nekaitīgā ekonomikā.

Politikas norādes

- Valdības, arodbiedrības, darba devēji un citas ieinteresētās personas visā Eiropā kopumā vienprātīgi atzīst, ka apkārtējai videi nekaitīgai ekonomikai ir potenciāls nākotnē radīt daudzas darbavietas. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir panākt šīs jomas potenciāla lietderīgu izmantošanu, lai stimulētu ekonomikas, kuras ir smagi ietekmējusi nesenā ekonomiskā krīze.
- Tikai ar dažiem izņēmumiem ziņojums liecina par skaidru sadalījumu starp Austrumeiropu un Rietumeiropu, kā arī mazākā mērā starp Dienvideiropu un Ziemeļeiropu attiecībā uz sociālo partneru un valdību iesaistes un mobilizācijas līmeni, kā arī iniciatīvu saturu, kas liecina par prioritāšu dažādību valstīs.
- "Ekočeks" Beļģijā un pārstrukturēšana Itālijā ir labi piemēri tam, kā sociālie partneri var ietekmēt un veicināt pārejas procesu ar saviem tradicionālajiem darba devēju un darbinieku savstarpējo sarunu un koplīguma līdzekļiem.
- Paredzams, ka nekaitīguma apkārtējai videi darba kārtība rosinās arī sociālā dialoga saturu un formu izmaiņas. Iespējams, notiks dažas svarīgāko dalībnieku un sociālā dialoga procesu izmaiņas. Vienlaikus var rasties jauni procesi un struktūras, lai apspriestu jaunus nodarbinātības jautājumus saistībā ar apkārtējai videi nekaitīgas ekonomikas attīstību.
- Šim jautājumam ir vajadzīgs ilgtermiņa skatījums, jo videi nekaitīga ekonomika nav tūlītējs risinājums, kas valstīm varētu palīdzēt īstermiņā. Būs nepieciešama rūpīga ilgtermiņa plānošana un spēcīgs politiskais satvars, lai panāktu alternatīvu enerģijas avotu izmantošanas paplašināšanu un CO₂ izmešu ierobežošanu, vienlaikus nodrošinot ekonomiku konkurētspējas saglabāšanu un darbinieku prasmju uzlabošanu. ES politiku šajā procesā var izmantot kā stimulu.

Papildu informācija

Ziņojums "Apkārtējai videi nekaitīgas Eiropas ekonomikas veidošana: dalībvalstu un sociālo partneru rīcība un iniciatīvas" ir pieejams tīmekļa vietnē: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0972.htm>

Christine Aumayr, pētniece
cau@eurofound.europa.eu